

Puigortunngorneq Alzheimers sunaana?

Puigortunngorneq Alzheimer sunaana?

Alzheimer qaratsakkut nappaataavoq utoqqarni atugaanerusoq. Nappaammut taaguusiunneqartoq tassaavoq tarnip nakorsaa tysklandimiu Alois Alzheimer, 1906-imili nappaatip ersiutaanik allaatiginnittoq. Nappaat taanna nappaammut puigortunngornermut pissutaagajunnerpaavoq.

Ersiutai

Nappaammut ersiutit nalinginnaanerpaat tassaapput puigutusineq aamma oqaatsit eqqaanissaannik ajornartorsiuteqarneq. Ilisarismalluakkat aqqisa ulluinnarnilu suulluunniit taaguutaasa eqqaamaniarnarat ajornakusoornersinnaavoq. Pingaartumik qanittukkut pisut eqqaamaniarnarat ajornakusoorsinnaavoq. Isumaqtigiissutinik isumagisassanillu aqutsiniarnermut ikiorneqarnissaq amerlanertigut pisariaqalersinnaavoq, aqutissallu sumiiffissinnaanera, aningaasanik annikitsunik kisitsiniarneq imaluunniit pisunik assigiinngitsunik ataatsimut isiginnissinnaaneq sunnerneqartarlutik. Nappaatip ajorsiatornera peqatigalugu misigissuseqarneq, qanoq qisuariartarneq inuttullu qanoq ittuuneq allanngorsinnaapput. Inuit qanga inussiarnersuugaluartut inoqatiminnullu akuliuttuugaluartut, puffajasunngortarput, sorusussuseerullutik aamma nipaarlunngorsinnaallutik, qiimassusaallu allanngorsinnaalluni.

Nalinginnaasumik malunniukkiartortarnera

Nappaatip ersiutai kigaatsumik malunnanngiusartumillu ajorsiatortarput. Aallaqqaammut eqqarsartaatsimut tunngasut ajornerulernerat malunnanngingajappoq, nalinginnaasumik paatsiveerunnermiit puigutunermiillu immikkoortinneqarsinnaanani. Piffissalli ingerlanerani, nappaatip ulluinnarni inuuneq ajornakusuulersittarmagu, pingaartumik ilaqtutani ikinngutinilu qaninnerpaani allannguutit ersarissisarput. Suliffik nakkutigineqarsinnaajunnaartarpoq ulluinnarnilu suliassat soorlu pisiniarnissaq nerisassiornissarlu mersernarsarlutik. Piffissap ingerlanerani eqqarsartaaseq ajornerulersarpoq piginnaasallu nalinginnaasut annikillillutik. Piffissap qanoq ilineranik paasinnineq, ullup unnuallu ingerlanerat, muminnermik kinguneqartumik, ajornartorsiutinngorsinnaavoq.

Atugaanerata akulikissusaa

Puigortunngornermik nappaateqartut marlunnik pingajorarterutaat Alzheimerimik nappaateqarmata, Alzheimer tassaavoq nappaammut puigortunngornermut pissutaagajunnerpaaq. Danmarkimi 2021-mi taama nappaateqartut 90.000-t missaanniipput amerliartorlutillu, nunatsinni Danmarkimilu siunissami utoqqaat amerlissammata, amerliartuinnassallutik. Nunatsinni 2010-mi 204-aasutut, 2020-imi 291-iusutut missingersorneqarput 2040-milu nunatsinni puigortunngortut 593-iunissaat ilimagineqarluni. Taamaattumik puigortunngorneq innuttaasuni atugaaleraluttuinnassaaq. Nunatsinni puigortunngornermik eqqumaasunut atatillugu kisitsisit ilisimaneqanngitsut annertupput. Tamatumunnga pissutaavoq, peqqinnissaqarfimmi puigortunngortutut suussusersineqartut kisiisa kommunini ilanngunneqartarmata.

Puigortunngorneq Alzheimers sunaana?

Pissutaasut

Pissutaasut ilisimaneqanngillat. Ilisimatusartulli qaratsami allannguutit ilaat allaatigisinnaavaat: Qaratsap sananeqaataasa cellit akornanni, proteinip ilamerni ataatsimoortut ajoqusiisnnaasut (beta-amyloide plak) aamma qaratsap sananeqaataasa cellit iluini proteinip aalajangersimasup ilattutut pissusilersomera. Nappaat kalerrisaarummik acetylkolinimik, qaratsap sananeqaataasa cellit attaveqatigiinnerminni atortagaannik aamma amigaateqalersitsisarpoq.

Aarlerinaatit

Puigortunngornermik Alzheimerimik nappaateqalersinnaanermut aarlerinaat pingaarneq tassaavoq utoqqalineq, aammali qanoq issueq pissusilersomerlu, uummatikkut taqqatigullu nappaateqalernissamut aarlerinarnersitsisut, soorlu aap naqitsinerata qaffasinnera, sukcorneq tupatornerlu pingaaruteqarput.

Kingornunneqarsinnaanera

Puigortunngornermik Alzheimerimik nappaateqartut tamarmik 2-3%-ii kingornuttagaasut nakorsat missingersorpaat. Alzheimer kingusissuklut takkuttumut siusisukkullu takkuttumut immikkoortinneqartarpoq. Immikkoortoq 65-ileereersuni nappaatigineqalersartooq, atugaanerpaavoq kingornuttagaanilu. Suli 65-iliisimangitsuni Alzheimer qaqutigoorpoq, taamali pisoqarnera pinngoqqaatini kingornuttakkani aalajangersimasuni allannguuteqartoqarsimaneranik pissuteqarsinnaalluni. Alzheimer kingornuttagaq 40-t missaannik ukiulinni ineriartulersinnaasarpoq.

Katsorsartinneq

Alzheimerimik nappateqartut ullumikkut ajorunnaarsinneqarsinnaanngillat, nakorsaateqarporli nappaatip ersiutaanik annikillitsigallartartunik. Nakorsaatit atorneqarajunnerpaat, kalerrisaarutip acetylkolinip, qaratsap sananeqaataasa cellit attaveqatigiinnerminni atortagaata nungujartorneranik unikaallatitsisartutut sunniuttarput. Qaratsap nammineq kalerrisaarutiminik acetylkolinimik atueqqissinnaanissaa nakorsaatip pitsaanerulersittarpaa. Nakorsaalli inuit Alzheimerimik nappaateqartut tamarmik iluaqutigisangilaat katsorsartinermilu taanna kisimi atorneqarsinnaanani. Ulluinnarni siunnersuineq kiisalu nalinginnaasumik tapersersuineq oqilisaanerlu katsorsartinermi pingarutilinnut ilaapput.

